

დამოწმებანი:

ამირხანაშვილი 2003: ამირხანაშვილი ი. *ტკივილის დიალექტიკა*. თბილისი: გამომცემლობა „საარი“, 2003.

გვახარია 2000: გვახარია ალ. „რეზო ჭეიშვილის ახალი წიგნი“. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 22-28 სექტემბერი, 2000.

კვესელავა 2001: კვესელავა რ. „მწერალი ბევრია, მხატვარი ცოტა“. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 13-19 აპრილი, 2001.

ლორია 2005: ლორია კ. *მოწოდებაც და მოვალეობაც. რეზო ჭეიშვილის შემოქმედება*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2005.

მარდალავიშვილი 2000: მარდალავიშვილი ვ. „მეგობრების ნაჩუქარი წიგნები“. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 24 დეკემბერი, 2000.

ჭეიშვილი 1992: ჭეიშვილი რ. *კუდიანი ვარსკვლავი*. ჟურნ. ცისკარი, №12, 1992.

ჭეიშვილი 1999: ჭეიშვილი რ. *კუდიანი ვარსკვლავი. ნოველები. ყაჩაღები*. თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“, 1999.

Salome Lomouri

Georgia, Tbilisi

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

The meaning of poetry in the time of a pandemic

Summary

The coronavirus pandemic has completely changed the way we live, putting people face to face with the fear of death and isolation. Naturally, such a radical change has been reflected in modern literature. However, in the poems of Georgian poets, the fear of being alone prevails over the fear of death. Nino Naskidashvili and Batu Danelia talk about the isolation that has become a way of life during the pandemic. Meanwhile, Yaki Kabe uses lockdown periods for self-reflection.

For modern poets, death is perceived as a secondary phenomenon; it is not brought to the fore with such tension, as we see in Lado Asatiani's poetry. His poems are saturated with a thirst for life, youthful energy,

and the tragedy of a person facing death. Of particular interest is not only what the poets say but also the meter, stanza, and rhythms used by them to convey their message.

Key words: Pandemic verses, Nino Naskidashvili, Batu Danelia, Yaki Kabe; Lado Asatiani.

სალომე ლომოური

საქართველო, თბილისი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

პოეზიის საზრისი პანდემიის ფონზე

კორონავირუსის პანდემიამ სრულიად შეცვალა ჩვენი ცხოვრების წესი და ადამიანები სიკვდილისა და იზოლაციის პირისპირ დააყენა. ბუნებრივია, ამგვარი რადიკალური ცვლილება თანამედროვე ლიტერატურაშიც აისახა. ქართველი პოეტები ინდივიდუალური ხედვით გადმოგვცემენ შექმნილი ვითარებით გამოწვეულ განცდებს. პანდემიის თემაზე დაწერილმა ლექსებმა გამოხმაურება უკვე ლიტერატურულ კრიტიკაშიც პოვა. სონია ქართველიშვილი წერილში – „პანდემიის რეპრეზენტაცია თანამედროვე ქართულ პოეზიაში“ მიმოიხილავს ბესიკ ხარანაულის, ვახტანგ ჯავახიძის, ზეინაზ სარიასა და სხვა ავტორთა ლექსებს.

საინტერესოა, რომ ამ ტექსტებში სიკვდილის შიშს მარტოდ დარჩენის, გაუცხოების შიში სჭარბობს. ნინო ნასყიდაშვილი ვერლიბრში „ჩვენი დრო პანდემიამდე“ საუბრობს გაუფასურებულ დროზე, იზოლაციაში დაკარგულ დღეებზე:

დრო აჩქარდა, სივრცე დავიწროვდა...

თითქოს უსასრულოდ ვკვეთთ ნულოვან მერიდიანს და
დღეებს ვკარგავთ...

ცხოვრება გადის ძილსა და სიჩქარეში.

(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

პოეტს მძაფრად განიცდის ოთხკედელშუა გამოკეტილი ადამიანის სიმართლევს, მიუსაფრობას:

დრო მიდის
და ჩვენ კი მშვიდად ვირინდებით
ბეტონის ხილვებში,
...ხელს ვართმევთ აივნებს (და არა მეზობლებს).
(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

ადამიანები მხოლოდ სოციალური ქსელების სტატუსებით ეკონტაქტებიან ერთმანეთს და ამოდ ცდილობენ მოკლე ფრაზებში ყოფის დრამატიზმი (თავიანთი გრძნობების ნაცვლად) ჩაატონ. მონოტონურობაში დრო სწრა-ფად გადის და არაფერი იცვლება, ყოველი დღე წინანდელს ჰგავს. ოთახებში გამოკეტილი ხალხი „კედლებივით შემდება“.

აუცილებლობით ვხვდებით ერთმანეთს კუთხეებში,
ვართმევთ ხელს,
ვუცვლით ღიმილს და ცარიელ სიტყვებს,
სიტყვებს, რომლებსაც
დაეკარგათ გამარჯვების სურვილი და ენერგეტიკა...
(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

ხალხმა თითქოს იმედიც დაკარგა და აღარ სჯერა, რომ მომ-დევნო დღე უკეთესობას მოიტანს. „და სადღაც ხრიოკში ფარ-თხალებს წყურვილი/ ლაყუჩახეული...“ – ამბობს პოეტი და ამ სტრიქონებში ისახება ის სასოწარკვეთა, ადამიანები რომ მოუცავს.

ყურადღებას იქცევს ლექსში გამოყენებული მხატვრული ხერხები. ხშირია გამეორებები, რომლებიც სტრიქონებს მეტ სიღრმეს ჰმატებს. ერთ მონაკვეთში უ – პრეფიქსის გამოყენებით ნასყიდაშვილი ოსტატურად ქმნის უყველავრობის განცდას – თითქოს ადამიანებმა ყოველგვარი სულიერი ღირებულება და სიამოვნება დაკარგეს: „უდროოდ, უსივრცოდ/ უფიქროდ, უსიღ-რმოდ/ უგრძნობოდ...“ დაჩენილები ცდილობენ ოცნება მაინც შეინარჩუნონ, მაგრამ რუტინას, ქალაქის კარკასებს თავს ვერ აღწევენ.

ნინო ნასყიდაშვილის „***დარაბებს მიღმა გაზაფხულია“ შეპირისპირებებზეა აგებული. ერთი შეხედვით, ლექსი ოპტიმისტურად იწყება – გაზაფხული ხომ განახლების, ახალი სიცოცხლის აფეთქების პერიოდია – მაგრამ მეორე ტაეპიდან განწყობა მძიმდება:

დარაბებს მიღმა გაზაფხულია,
გაზაფხულს მიღმა – სიჩუმის სევდა,
და შავი შიშის არშით ქარგავს მოლოდინები
ქუჩებს,
ეზოებს,
სახლებს,
გალაენებს...
(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

უხილავი მტრისთვის ბარიერები არ არსებობს. მას ვერ აჩერებს ვერც გალაენები, ვერც ჯებირები. ბუნების ზეიმის ფონზე ადამიანთა ტრაგედია კიდევ უფრო მტკივნეულია. „ნიღბებს მიღმა – სახეების გაურკვეველობა/ დაღმეჭილდომილნარევი გვიმზერს/ დაღლილი მზერით“. განსაკუთრებით ხშირად მეორდება სიტყვა „დაღლილი“ – დაღლილობა უკვე ყველაფერს მსჭვალავს – სივრცის სიცარიელესაც კი („დაღლილობისგან ვერ იძინებს სივრცის/ სიცარიელე“).

ლექსში ყურადღებას იქცევს ალიტერაციები. თვალშისაცემია შ-ბგერის გამეორებით აგებული პასაჟები, რომლებიც მკითხველის გონებაში „შიშს“ ასოციაციურად წინა პლანზე წამოსწევს და ლექსის მამოძრავებელ ემოციად აქცევს:

შეფერფლილი შავი შაშვებით,
შაშვებივით ფრთხილა შფოთვებით,
შფოთვებივით მოჭახჭახე ვარსკვლავებით,
რომლებიც უკვე აღარავის ჰგონია მარადიული...
(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

თანხმოვნებით დატვირთულ მჟღერ სტრიქონებს ხშირად მოსდევს რბილი, მსუბუქი გადასვლები. ლექსში ერთმანეთს ერწყმის იმედი და განწირულობა. გაზაფხული ადამიანებს აბედვინებს იმედებს, თხოვნას, ლოცვას... მაგრამ ამავდროულად, თუ ამისდა მიუხედავად, „დაგმანულია სახლი,/ კარი,/ ეზო,/ სარკმელი“ და მკითხველს მიუსაფრობისა და მარტოსულობის განცდა იპყრობს. განსაკუთრებით მძაფრადაა გამოხატული კონტრასტი გა-

მოდვიძებულ ბუნებასა და გაყუჩებულ საზოგადოებას შორის. თუმცა წინა ლექსისგან განსხვავებით, „დარაბებს მიღმა გაზაფხულია“ იმედიან ნოტაზე სრულდება – „დარაბებს მიღმა/ მანც/ ისევ/ ლაღად/ მსუბუქად/ და უნიღბოდ/ სუნთქავს იმედი...“ (ნასყიდაშვილი 2020: 8).

ლექსში „**დაცარიელდა ქუჩები“ გაზაფხულის მიერ მოტანილი განახლების განცდა სხვაგვარ რეფლექსიას პოვებს. აქ უკვე ერთმანეთს უპირისპირდებიან დედამიწა და ადამიანები. ლექსი ისევ გამეორებებსა და ალიტერაციებზეა აგებული. შ – ბგერა, რომელიც, როგორც ვთქვით, შიშის ასოციაციას იწვევს, ისევ დომინირებს.

დაცარიელდა ქუჩები,
დაცარიელდა მოედნები,
დაცარიელდა რესტორნები,
დაცარიელდა კაფეები,
დაცარიელდა,
დაცარიელდა,
დაცარიელდა...
შიშმა შეაშფოთა,
შიშმა შეაჟრჟოლა,
შეამცივნა, შეაცხელა,
შიშმა შემშუმნა, შეყუჟა, შეფუთა,
დასაბურდარა

ა დ ა მ ი ა ნ ე ბ ი....

(ნასყიდაშვილი 2021: 8)

მაგრამ ადამიანებისგან განსხვავებით, „ცარიელმა ქუჩებმა იგრძნეს სიმსუბუქე“ და შვება. „თითქოს ჭრილობები უშუშდება დიად დედამიწას“. ბუნება, ხალხისგან შეწუხებული, გულგადახსნილი, ისვენებს და ძალებს იკრებს. პარადოქსულია ლექსის დასასრული: „უკვირს დედამიწას: „კლანჭებს აგონიის/ როგორ გამოვეხსენ?!/ ალბათ ჩემი ლოცვა ღმერთმა შეისმინა...“. მაგრამ მას, რაც დედამიწისთვის შვების მომგვრელია, ადამიანთათვის სიკვდილი მოაქვს.

საგულისხმოა, რომ ნინო ნასყიდაშვილი პანდემიის თემაზე დაწერილი ლექსების ფორმად ვერლიბრს არჩევს, რომელიც გაცილებით კარგად შეეფერება დისკარმონიულ ყოფას. ი. გომართელის მიხედვით, თავისუფალი ლექსი (ანუ ვერლიბრი), რითმისა და მეტრის სანაცვლოდ, შინაგან სიძლიერეს მოითხოვს (ხინთიბიძე 2000: 60). ნ. ნასყიდაშვილის ამ ლექსების საზრისი დრამატიზმითა და საშინელი წინათგრძნობითაა აღსავსე და მკითხველამდე ღრმა ემოციები მოაქვს.

პანდემიის პირობებში ცხოვრების წესად ქცეულ იზოლაციაზე გვესაუბრება ბათუ დანელიაც. პოეტი მძაფრად შეგვაგრძნობინებს გაუცხოებული, საზოგადოებას მოწყვეტილი ადამიანის სიმარტოვეს, მის მოუთმენლობას, რომ ამ სიტუაციას თავი დააღწიოს:

სახლში დარჩიო! – ვრჩები და ვრჩები
და დავემგვანე მოთმენის სამოსს
თვალები, თითქოს, გამიხდნენ ჭები,
რისგანაც წყალი ამოსვლას ღამობს.
(დანელია 2020)

ეს კანონიკური ლექსი – „კარანტინი“ ათმარცვლიანი იზოსილაბური სიმეტრიული საზომით არის დაწერილი (5/5). რითმა ჯვარედინია – abab. მეორე და მესამე სტროფებში მეორდება მესამე სტრიქონი – „ხვალ, შეიძლება, მესტუმრონ სახლში...“ ეს ფრაზა მოლოდინს, იმედს ქმნის, მაგრამ პოეტი ადამიანების სტუმრობის ნაცვლად ეზოს, ქუჩის, ნაცნობი ხეების სტუმრობას ელის, რაც მის სიმარტოვეს უფრო მეტად უსვამს ხაზს. ადამიანებისგან დაცლილ ქალაქში ქუჩა, ეზო და ხეები პიროვნებები ხდებიან და ახლობლებსა თუ ნაცნობებს ანაცვლებენ.

„მარტო ვიყავ და უფრო მარტოსულს/ მხდის ეს კორონა და პანდემია“ – ჩივის პოეტი ლექსში „გულისწვა კორონობისას“, რომელიც ასევე ათმარცვლიანი იზოსილაბური (5/5) საზომითა და ჯვარედინი abab რითმით არის დაწერილი. გვაქვს რ, ს, ტ – ბგერათა ალიტერაცია, რომლებიც ასოციაციურად სიტყვა „მარტო“-ს უკავშირდება.

ლექსში „პანდემია და შეყვარებული“ შესამჩნევია ლირიკული გმირის ამბოხი ამ იძულებითი განმარტოების წინააღმდეგ. ის

მზად არის სიყვარულის სახელით კორონას რიდიც გადალახოს. ლოდინისგან დაღლილი და იმედგადაწურული, რომ ხსნა ჩვენამდე მოაღწევს, შემართებით აცხადებს:

რახან არსებობას არ აქვს სხვაფინიში,
მხსნელმაც აქამომდე რომ ვერ მოაღწია –
ხვალ შენ პაემანი უნდა დაგინიშნო,
უნდა დავარღვიო ეს იზოლაცია!
(დანელია 2020)

ლექსის ტონი ამჯერად ომახიანი და ოპტიმისტურია. ბათუ დანელია ათმარცვლიანის ნაცვლად 12-მარცვლიან 6/6 სიმეტრიულ საზომს მიმართავს.

აღსანიშნავია, რომ თუმცა ქართველი პოეტები მწვავედ განიცდიან ახლობლებისგან, და საზოგადოებისგან მოწყვეტას, მათთვის კარზე მომდგარი სიკვდილისაგან გამოწვეული ტერორი მეორეულია. რა თქმა უნდა, არსებობს შიში, მაგრამ ეს უფრო იზოლაციის შიშია. თავს მოტრიალე სიკვდილის განცდა კი ისეთი სიმდაფრით არ არის წინა ფონზე წამოწეული, როგორც, მაგალითად, ლადო ასათიანის შემოქმედებაში ვხვდებით.

როგორ არ მინდა, ძლიერო სენო,
ლექსში ქართულად რომ მოგიხსენო!
როგორ არ მინდა, ჩემს სიჭაბუკეს
დააჩნდეს შენი შავი ჩრდილები!
ეს რა უშრეტი ცეცხლით დამბუგე,
თვალს მარიდებენ ქალიშვილები!“
(ასათიანი 1988: 71)

– აცხადებს პოეტი. მიუხედავად იმისა, რომ დაავადება მასზე ძლიერი ჩანს, ლირკულ გმირს დანებება აზრადაც არ მოსდის. ლექსში ჭლეტი გაპიროვნებულია და ხორცშესხმულ მოწინააღმდეგედ იქცევა, რომელსაც დამარცხება უწერია, თუ ახლა არა, მომავალში მაინც.

მსგავსი თემატიკის ლექსში „აბასთუმანი“ სანატორიუმში მყოფი პოეტის ფიქრებია გადმოცემული.

აბასთუმანი – ხაბაზთუმანი...
მზემ ფანჯრებიდან შემოანათა.
ჩემი საწოლი და სასთუმალი,
ჩემი პალატა, თეთრი პალატა.
(ასათიანი 1988: 72)

პირველ სტროფში მზე და თეთრი ფერი სასთუმალსა და პალატას უპირისპირდება, რომლებიც ავადმყოფობის ასოციაციას იწვევენ. ლირიკული გმირი მისი „სიმღერის ეშხით მიმქრალ ქერათმიან ექიმ ქალს“ მოიხსენიებს, რაც მხიარულების ილუზიას ქმნის; თუმცა ამაღლებულ ტონს მალე ისევ სევდიანი განწყობა ენაცვლება: „წევხარ, ოცნებობ და გენატრება,/ ოდაში რომ დგას, ის ხის საწოლი“.

ლექსი ათმარცვლიანი სიმეტრიული იზოსილაბური საზომით 5/5 არის დაწერილი. პოეტი კატრენებს შორის ორ ორტაეპედს ურთავს. რითმა კატრენებში ჯვარედინია.

ტუბერკულოზით დაავადებული ლადო ასათიანის ეს ლექსები ერთდროულად სიცოცხლის წყურვილით, ახალგაზრდული ენერგიითა და სიკვდილის პირისპირ მდგომი ადამიანის ტრაგიზმით არის გაჯერებული. აღსანიშნავია პოეტის კიდევ ერთი ლექსი – „წარწერა ერთი სამარის ქვისა“.

ჰეი, შენ, დიდი მომავლის ლანდო,
ლაჟვარდებიდან რომ იყურები,
ეს ჩემი სენი თუ დაგემართოს,
ამაზრზენი და განუკურნელი,
თუ მეცნიერის გონების ღონემ
უმაღ განკურნოს ჭლეკით სნეული,
მაშინ მომნახე და მომიგონე,
სამარადისოდ მიწად ქცეული!
(ასათიანი 1988: 79)

ლექსი 1941 წლით თარიღდება. ლირიკული გმირი ფარ-ხმალს არ ყრის, თუმცა იცის, რომ მისი ბრძოლა ამაოა და მალე დასრულდება. მიუხედავად ამისა, ის ინარჩუნებს ოპტიმიზმს, იმედს, რომ სიცოცხლე გაგრძელდება და იზეიმებს.

ლადო ასათიანისგან განსხვავებით, რომლისთვისაც, როგორც ვთქვით, სიკვდილი გარდაუვალი და თანმდევი იყო, თანამედროვე პოეტებისთვის ის შესაძლებელ ალბათობად რჩება. უფრო რეალურია მარტოობა, რომელიც ხალხს ვირტუალური ურთიერთობების გაღრმავებისკენ უბიძგებს.

კორონავირუსის გამო სახლებში იძულებით გამოკეტილ ადამიანებს ფიქრისთვის მეტი დრო რჩებათ. ზოგი პოეტი იზოლაციისას გამოთავისუფლებულ დროს თვითრეფლექსიისთვის იყენებს. იაკი კაბეს (ირაკლი კაკაბაძის) ახალმა კრებულმა „ამაღლების ქუჩა“, რომელიც პანდემიის დროს დაწერილ ტანკებსა და ჰაიკუებს აერთიანებს, დიდი გამოხმაურება ჰპოვა. პოეტი ამ ლექსებში მონატრებულ თბილისსა და ადამიანებთან ერთად, საკუთარი თავის ძიების პროცესზეც გვესაუბრება. თუმცა არსად ახსენებს უშუალოდ პანდემიას ან კოვიდს.

მიუხედავად ამისა, იაკი კაბეს ერთი ლექსი – „არამიანცის საავადმყოფოში“ პანდემიის დროს საავადმყოფოებსა თუ სახლებში გამოკეტილ ადამიანთა განცდებს კარგად ეხმაურება:

მტვერივით, თეთრი, სქელი მტვერივით,
დუმილი აწევს საწოლებს, რაფებს,
ფანჯრიდან უცქერ აპრილის ხეებს,
ფანჯრიდან ეტრფი აპრილის მწვანეს.
და შენ არ იცი, როდემდე შეძლებ,
და შენ არ იცი, როდემდე გაძლებ,
ასე დუმილში, ასე ეულად,
შენ კედლებში,
და აპრილი გარეთ...

(იაკი კაბე 2020)

აქაც, ისევე როგორც ნინო ნასყიდაშვილის ლექსში „***დარაბებს მიღმა გაზაფხულია“, განახლების, სიცოცხლის მომტანი ჟამი დაპირისპირებულია იმ პერიოდთან, როცა ადამიანთა სამყარო გარინდებულია სიკვდილის შიშის წინაშე. და ეს დუმილი, რომელსაც საზოგადოება და ადამიანთა ყოფა მოუტყავს, შემზარავია, რადგან უსიცოცხლობის მეუფებას მოასწავებს. ცხოვრების ტემპი

შენელებულია და აქტიურობის ნაცვლად, ხალხი მაყურებელის როლში დარჩენას არჩევს.

ლექსში გამოყენებული გამეორება, როგორც პოეტიკური ფიგურა, კიდევ უფრო ექსპრესიულად გამოხატავს ლირიკული გმირის სასოწარკვეთას. მოთმინების ფიალა ავსებულია და პოეტმა არ იცის, ასეთ არსებობას როდემდე შეეგუება.

კორონავირუსმა მართლაც რადიკალურად შეცვალა ჩვენი ცხოვრება და ლამის შორეულ წარსულად აქცია უახლოესი აწმყო. როგორც ვნახეთ, ეს ცვლილებები და მათგან გამოწვეული ემოციები აისახა განსხვავებული ხმის მქონე ქართველ პოეტთა შემოქმედებაში (როგორც კანონიკურ, ასევე, ვერლიბრსა და უცხოური სალექსო ფორმით შესრულებულ ტექსტებში). მიუხედავად იმისა, რომ თანამედროვე პოეტთა ლექსებში დომინანტური როლი გაუცხოებულ ადამიანთა ტრაგიზმსა და საზოგადოებაში გამეფებულ შიშის უჭირავს, პანდემიის ფონზე პოეზიის საზრისად მაინც რჩება სიცოცხლის აპოლოგია და სიკვდილზე, იზოლაციაზე გამარჯვების სურვილი.

დამოწმებანი:

ასათიანი 1988: ასათიანი ლ. რჩეული. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, 1988 .

დანელია 2020: დანელია ბ. „კარანტინი“ და სხვა ლექსები. მის.: <http://belachekurishvili.ge/index.php?do=full&id=1737> <https://www.facebook.com/batu.danelia.1/posts/952350188556059>

იაკი კაბე 2020: კაკაბაძე ი. *ამაღლების ქუჩა*. თბილისი: გამომცემლობა „არტანუჯი“, 2020.

ნასყიდაშვილი 2020: ნასყიდაშვილი ნ. „ჩვენი დრო პანდემიამდე“ და სხვა ლექსები“. *ლიტერატურული გაზეთი*, N10 (290), 2-8 ივლისი, 2021.

ხინთიბიძე 2000: ხინთიბიძე ავ. ქართული ლექსმცოდნეობა. თბილისი: 2000.